

Kapas Nr. 6 prišlietas prie kairiosios kapo Nr. 4 pusės. Dalis kapo Nr. 6 kaulų rasta ant mirusiojo Nr. 4 dubens, dalis — šalia, kairėje pusėje. Mirusysis palaidotas galva į šiaurę. Pavyko surinkti tik kaukolės fragmentų.

KAPŲ INVENTORIUS

Prie mirusiųjų aptiktos 4 įkapės* — 3 kaulo dirbiniai ir 1 titnago (pav. 4: 1—4). Be to, kape Nr. 3 rasti 2, o kape Nr. 4 — 1 arklio dantis. Kape Nr. 4 buvo gludintas 12,7 cm ilgio kaltelis iš perskelto vamzdinio kaulo. Kape Nr. 1 aptiktas kaulinis gludintas durklas susiaurinta 6,7 cm ilgio rankena. Visas durklas 24,4 cm ilgio. Kape Nr. 5 gulėjo 16,2 cm ilgio nusmailinta šerno iltis, tikriausiai vartota kaip durklas. Kape Nr. 2 atkastas lancetinis 5,5 cm ilgio iš skeltės pagamintas antgalis retušuota viršūne.

Serno ilčių, išilgai perskeltų ar sveikų, su išgręžtomis skylutėmis ir be jų, dažnai aptinkama Lietuvos neolito paminkluose: Šarnelėje (5, p. 62, pav. 8: 2), Kretuono 1B gyvenvietėje, Šventosios 3B ir 23-oje gyvenvietėse (4, p. 105, pav. 84: 10—12). Jų rasta Rytų Pabaltijo neolito kapuose — Latvijoje (Kreičiuose, 6, pav. 32, lent. V: 7), Estijoje (Tamuloje, 7, p. 80—100, pav. 4: 15). Sis paprotys, greičiausiai turėjęs magišką prasmę, išliko iki istorinių laikų.

Toks pat kaip kapo Nr. 1 durklas rastas ir Kretuono 1B gyvenvietėje. Panašus susiaurinta rankena aptiktas netoli Ariogalos, Raseinių raj. (8, p. 48, pav. 21: 10), tačiau jis datuojamas mezolitu. Neolitinėse Lietuvos gyvenvietėse tokių durklų dar nerasta; labai panašus yra iš Latvijos vėlyvojo neolito Einių gyvenvietės (9, lent. 5: 17). Siaurų ir pailgų kaltelių, tokių kaip iš kapo Nr. 4, pasitaikė Kretuono 1B bei Latvijoje Abuoros vėlyvojo neolito gyvenvietėse (10, lent. XXX: 1, 2, 5). Kai kurių kaulo dirbinių, kaip šerno iltis (5, pav. 8: 2) iš kapo Nr. 5 ir lancetinis antgalis iš kapo Nr. 2, atitikmenų yra Lietuvos neolito gyvenviečių inventoriuje (11, pav. 6: 13, 14; 12, pav. 2: 1—22). Lancetinių antgalių (37 vienetai) aptikta tos pačios Kretuono 1B gyvenvietės kultūriniame sluoksnyje, o neolitinės Nemuno kultūros gyvenvietėse jų itin gausu (12, žem. 4: 2).

Palyginamoji archeologinė vidurinio neolito pabaigos medžiaga rodo, kad Kretuono 1B gyvenvietėje aptiktų kapų inventorių būdingas ir Narvos, ir Nemuno kultūrų gyventojams. Iki šiol išsamiau netyrinėtas šių kultūrų ryšys, matyt, turėjo didelę reikšmę rytų Lietuvos vėlyvojo neolito kultūriniam ir etniniams procesams.

Kretuono 1 gyvenvietės B kultūrinio sluoksnio kapuose palaidotų žmonių griaučiai išlikę prastai. Remiantis jų analize, galima pasakyti, kad kape Nr. 1 buvo palaidota 20—25 m. moteris, kape Nr. 2 — 14—16 m. paauglys, kape Nr. 3 — 50—55 m. vyras, kape Nr. 4 — daugiau kaip 55 m. vyras, kape Nr. 5 — 25—30 m. vyras ir kape Nr. 6 — iki 3 m. vaikas. Iš kelių dešimčių lūžgalių pavyko sulipdyti 3 suaugusiųjų ir 1 paauglio kaukolių skliautus be veidų (1 lent.) ir atskirus postkranialinio skeleto kaulus (3 lent.)*.

Antropologiškai visų suaugusiųjų kaukolės labai panašios. Perskaičius kapo Nr. 1 moters kaukolės matmenis į vyro, išėina gana vienalytė 3 vyriškų kaukolių serija (1 lent.) su didoku smegeninės ilgiu ir vidutiniais kitais jos matmenimis — pločiu, kaktos, kaukolės pamato ir pakaušio pločiu. Taigi smegeninė mezomorfine. Išsiskiria tik aukštis (ba-b ir po-b): jis mažas, ir tai bendra visų 3 kaukolių ypatybė. Kaukolės iš kapo Nr. 3 smegeninės aukštis net itin žemas. Skliauto apimtis vidutinio dydžio, skersinis lankas mažas, o strėlinio lanko reikšmės yra tarp vidutinių ir didelių. Strėlinio lanko segmentų santykis europidinis (13): kaktos ir momens lankai apyvienodžio ilgio ir dominuoja strėliniame lanke, o pakaušio lankas yra pats trumpiausias (kaukolės Nr. 3 jis sudaro tik 30,3%, o pseudovyriškos kaukolės Nr. 1 — vos 29,7% strėlinio lanko ilgio).

Bendra smegeninės forma atskirų kaukolių ne visai vienoda. Antai kaukolė Nr. 5 dolichokraninė, Nr. 1 — submezokraninė, o Nr. 3 — mezokraninė. Verta atkreipti dėmesį į tai, kad paauglio iš kapo Nr. 2 smegeninės rodiklis yra 76,4; jis byloja apie mezokraninę smegeninės formą. Taigi visos kaukolės aiškiai linkusios į mezokraniją.

Veido plotį, deja, pavyko išmatuoti tik 1 kaukolės, nosies plotį — dviejų. Vis dėlto galima spėti kretuoniškį buvus plačiaveidžius žmones vidutinio pločio nosimi. Gaila, nebuvo galima išmatuoti rasinei diagnostikai svarbių veido elementų, kurie apibūdina vertikalią ir horizontalią veido profiliuotę. Tik 1 kaukolės pavyko nustatyti nazomaliarinį kampą, iš kurio dydžio galima spręsti apie veido viršaus profiliuotę: kuo kampas didesnis, tuo veido viršus plokštesnis. Kaukolės Nr. 5 nazomaliarinio

* Kaulų radiniai yra Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto Medicinos fakulteto anatomijos, histologijos ir embriologijos katedros kolekcijoje (kaukolių inv. Nr. 1285—1288, kitų kaulų — 203A, 203B, 204A ir 204B).

* Radiniai saugomi Vilniuje LIEM.

I LENTELĖ. KAUKOLIŲ IŠ KRETUONO INDIVIDUALŲS MATMENYS

Nr. pagal Martina	Požymio pavadinimas	k. 1	k. 2	k. 3	k. 5	k. 1*	Visi vyrai
	Lytis	♀	?	♂	♂	♂	
	Amžius	20—25	14—16	50—55	25—30		
1	Smegeninės ilgis (g-op)	176	174	187	186	185	186,0(3)
2	Smegeninės ilgis (g-i)	165	162	169	172	173	171,3(3)
5	Kaukolės pamato ilgis	94	—	93	—	99	96,0(2)
7	Didžiosios angos ilgis	31	—	40	—	32	36,0(2)
8	Smegeninės plotis	135	133	146	137	140	141,0(3)
9	Mažiausias kaktos plotis	98	—	98	99	101	99,3(3)
10	Didžiausias kaktos plotis	114	110	119	—	119	119,0(2)
11	Kaukolės pamato plotis	118	—	125	—	124	124,5(2)
12	Pakaušio plotis	104	—	111	107	108	108,7(3)
16	Didžiosios angos plotis	—	—	33	—	—	33,0(1)
17	Smegeninės aukštis (ba-b)	130	—	125	—	136	130,5(2)
20	Smegeninės aukštis (po-b)	110	—	107	—	115	111,0(2)
23	Smegeninės apimtis	498	—	527	—	519	523,0(2)
24	Skersinis lankas	290	—	303	—	302	302,5(2)
25	Strėlinis lankas	363	—	373	—	377	375,0(2)
26	Kaktos lankas	125	128	123	125	130	126,0(3)
27	Momens lankas	130	—	137	—	135	136,0(2)
28	Pakaušio lankas	108	—	113	—	112	112,5(2)
29	Kaktos styga	104	113	107	109	108	108,0(3)
30	Momens styga	116	—	121	121	121	121,0(3)
31	Pakaušio styga	92	—	100	—	95	97,5(2)
38	Smegeninės talpa	1285	—	1429	—	1454	1441(2)
43	Veido viršaus plotis	105	—	106	109	109	108,0(3)
43(1)	Biorbitalinė styga	—	—	—	100,0	—	100,0(1)
	n virš biorbitalinės stygos	—	—	—	16,8	—	16,8(1)
	Nazomaliarinis rodiklis	—	—	—	16,8	—	16,8(1)
77	Nazomaliarinis kampas	—	—	—	142,9	—	142,9(1)
45	Skruostinis veido plotis (zy-zy)	—	—	143?	—	—	143,0(1)
54	Nosies plotis	26?	—	—	25	27	26,0(2)
65	Krumplinis apat. žandikaulio plotis	114	—	—	120	121	120,5(2)
66	Kampinis apat. žandikaulio plotis	99	—	—	101	107	104,0(2)
67	Smakrinis apat. žandikaulio plotis	—	—	49	48	—	48,5(2)
68	Apatinio žandikaulio ilgis iki kampų	81	—	84	80	85	83,0(3)
68(1)	Apat. žandikaulio ilgis iki krumplių	101	—	109	106	106	107,0(3)
69	Sąvaržos aukštis	30	—	—	—	33	33,0(1)
69(1)	Mentalinis kūno aukštis	28	—	—	30	31	30,5(2)
69(2)	Moliarinis kūno aukštis	—	—	—	27	—	27,0(1)
69(3)	Kūno storis	—	—	11	11,5	—	11,2(2)
70	Istrižinis šakos aukštis	61	—	64	57	67	62,7(3)
70(a)	Vertikalus šakos aukštis	60	—	62	53	—	57,5(2)
71	Mažiausias šakos plotis	32	—	33	33,5	34	33,5(3)
79	Apat. žandikaulio kampas	114	—	115	121	—	118,0(2)
8 : 1	Smegeninės rodiklis	76,7	76,4	78,1	73,7	75,7	75,8(3)
17 : 1	Aukščio ir ilgio rodiklis	73,9	—	66,8	—	73,5	70,1(2)
20 : 1	Aurikuliarinio aukščio ir ilgio rodiklis	62,5	—	57,2	—	62,2	59,7(2)

* Moters iš kapo Nr. 1 matmenys perskaičiuoti į vyro.

kampo reikšmė (142,9°) pasauliniu mastu yra vidutiniška, tačiau europidams didoka. Jeigu ir kitų kaukolių šis kampas buvo panašaus dydžio, reikėtų daryti prielaidą, kad kretuoniškių veido viršus buvo suplokštėjęs.

Nors antropologinė medžiaga pernelyg fragmentiška ir daug rasinei diagnostikai svarbių požymių negalėjome nustatyti, vis dėlto bendra kaukolių mezomorfijs (vidutinio laipsnio masyvumas), mezokranija ir suplokštėjęs veido viršus verčia daryti išvadą, jog kretuoniškiai tikriausiai turėjo šiek tiek tokios apvalialgalvių priemaišos.

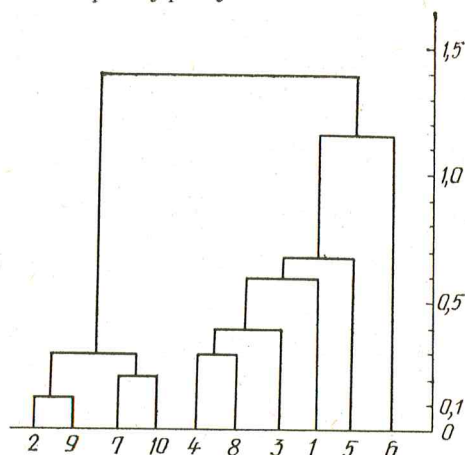
Kaip Kretuono kaukolės atrodo to paties laikotarpio Pabaltijo antropologinių radinių fone, panagrinėjime kitame šio rinkinio straipsnyje (žr. p. 52), čia tik nurodysime, kad morfologiškai jos artimos kitoms Rytų Pabaltijo mezokraninėms su rytietiška priemaiša serijoms, ypač Zveiniekų Narvos kultūros žmonių mezokraniniam tipui (pav. 9; 2 lent.). Gaila, neturime Narvos kultūros žmonių kaulų liekanų iš kitų Lietuvos vietų. Tačiau kaukolių iš Kretuono analizė verčia daryti prielaidą, jog Narvos kultūros Lietuvos gyventojai, kaip ir Latvijos, buvo nevienalyčiai: bent jau rytų Lietuvoje jie turėjo

2. LENTELĖ. VYRŲ KAUKOLĖS IŠ KRETUONO IR Palyginamoji medžiaga

Nr.	Serija	1 Smegeninės ilgis	8 Smegeninės plo- tis	17 Smegeninės aukštis	9 Mažiausias kak- tos plotis	45 Veido plotis	54 Nosies plotis	77 Nazoma- liarinis kampas
1.	Kretuonas	186,0(3)	141,0(3)	130,5(2)	99,3(3)	143,0(1)	26,0(2)	142,9(1)
2.	Zveiniekai (Narvos kultūra, dolichokraninis tipas)	193,5(10)	136,9(10)	145,2(10)	98,3(11)	138,8(9)	24,8(9)	135,2(7)
3.	Zveiniekai (Narvos kultūra, mezokraninis tipas)	182,5(4)	141,0(4)	143,5(4)	102,0(4)	140,0(3)	25,8(3)	143,4(4)
4.	Zveiniekai (šukinės duobelinės keramikos kultūra)	188,1(35)	142,0(38)	139,3(32)	99,3(36)	139,9(27)	25,4(28)	141,9(27)
5.	Estijos šukinės duobelinės keramikos kultūra	179,8(5)	146,0(6)	134,0(3)	95,0(7)	137,0(6)	—	144,4(7)
6.	Turlojiškė	184,0(1)	148,0(1)	150,0(1)	—	132,0(1)	25,0(1)	145,0(1)
7.	Estijos laivinių kovos kirvių kultūra	195,4(5)	137,2(5)	140,7(3)	97,5(4)	136,5(2)	—	133,5(3)
8.	Elnių sala (mezokraninis tipas)	186,6(22)	142,6(20)	138,4(5)	97,6(21)	144,2(17)	25,4(17)	147,0(16)
9.	Elnių sala (dolichokraninis tipas)	190,8(8)	138,9(7)	—	99,9(8)	138,7(6)	24,8(4)	137,9(6)
10.	Fatjanovo kultūra	195,7(42)	136,6(42)	136,8(30)	97,9(40)	134,4(35)	24,9(35)	136,4(34)

mezokraninio komponento priemaišos. Jo kilmė neiški.

Panagrinėjus gana fragmentiškų ilgųjų kaulų matmenis, galima pasakyti, kad kretuoniškių ir vyrų (k. Nr. 5), ir moterų (k. Nr. 1) galūnių kaulai labai trumpi. Iš 3 lentelėje nurodytų absoliutinių matmenų apskaičiavus svarbiausiųjų kaulų tvirtumo ir masyvumo rodiklius, galima prieiti išvadą, kad neolito žmonių griaučiai buvo vidutinio masyvumo, šlaunikauliai pasižymėjo vidutinio laipsnio platimerija ir piliastrija, o blauzdikauliai — platiknemija. Į 3 lentelę netilpo mirusiųjų iš kapų Nr. 3 ir 5 raktikaulių (163 mm ir 139 mm) ilgis, kuris galėtų padėti rekonstruoti pečių plotį.



9 pav. Kaukolės iš Kretuono bendralaikės kraniologinės medžiagos fone (Penrouzo apibendrinto atstumo koeficientų klasterizacijos rezultatai): 1 — Kretuonas, 2 — Zveiniekai (Narvos kultūra, dolichokraninis tipas), 3 — Zveiniekai (Narvos kultūra, mezokraninis tipas), 4 — Zveiniekai (šukinės duobelinės keramikos kultūra), 5 — Estijos šukinės duobelinės keramikos kultūra, 6 — Turlojiškė, 7 — Estijos laivinių kovos kirvių kultūra, 8 — Elnių sala (Olenij Ostrov) (mezokraninis tipas), 9 — Elnių sala (dolichokraninis tipas), 10 — Fatjanovo kultūra

3 LENTELĖ. GRAUCIŲ IŠ KRETUONO OSTEOMETRIJOS DUOMENYS

Nr. pagal Martina	Požymio pavadinimas	kapas Nr. 1		kapas Nr. 3		kapas Nr. 4		kapas Nr. 5	
		K	D	K	D	K	D	K	D
Zastikaulis — humerus									
1	Didžiausias ilgis	—	—	—	—	—	—	—	296
2	Fiziologinis ilgis	—	—	—	—	—	—	—	290
3	Proksimalinės epifizės plotis	—	—	—	—	—	—	—	45
4a	Distalinės epifizės plotis	—	50	58	—	—	—	—	54
5	Didžiausias kūno vidurio plotis	20	20	24	24	21	21	20	—
6	Mažiausias kūno vidurio plotis	15	16	18	16	15	15	17	—
7	Mažiausia kūno apimtis	57	58	64	66	60	58	59	—
8	Galvos apimtis	—	—	—	—	—	—	—	125
9	Galvos plotis	—	—	—	—	—	—	—	38
10	Galvos aukštis	—	—	—	—	—	—	—	42

Slaunikaulis — femur

1	Didžiausias ilgis	382	380	—	—	—	—	—	408
2	Natūralus ilgis	377	380	—	—	—	—	—	408
5	Kūno ilgis	—	—	—	—	—	—	—	330
5a	Kūno ilgis iš priekio	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Strėlinis kūno skersmuo	25	24	30	33	26	27	26	25
7	Kūno plotis	23	24	28	28	26	25	25	24
8	Kūno vidurio apimtis	74	74	90	92	80	82	79	—
9	Kūno viršaus plotis	31	32	37	37	—	—	31	32
10	Strėlinis kūno viršaus skersmuo	22	23	26	27	—	—	24	—
18	Vertikalus galvos skersmuo	38	39	—	—	—	—	—	42
19	Strėlinis galvos skersmuo	39	—	—	—	—	—	—	42

3 LENTELES TĘSINYS

Nr. pagal Mar-tiną	Požymio pavadinimas	kapas Nr. 1		kapas Nr. 3		kapas Nr. 4		kapas Nr. 5	
		K	D	K	D	K	D	K	D
20	Galvos apimtis	125	—	—	—	—	—	—	131
21	Distalinės epifizės plotis	68	—	—	—	—	—	—	71

Blauzdikaulis—tibia

1	Bendras ilgis	298	295	—	—	—	—	—	—
1a	Didžiausias ilgis	302	301	—	—	—	—	—	339
3	Proksimalinės epifizės plotis	64	64	—	—	—	—	—	67
8	Strėlinis kūno vidurio skersmuo	—	—	33	33	27	27	30	30
8a	Strėlinis kūno viršaus skersmuo	29	—	—	—	—	—	—	35
9	Kūno vidurio plotis	18	17	19	20	17	17	21	21
9a	Kūno viršaus plotis	19	—	—	—	—	—	—	21
10	Kūno vidurio apimtis	—	—	88	88	73	72	83	82
10b	Mažiausia kūno apimtis	63	63	—	—	63	64	69	68

Pavyko atkurti tik 1 moters (Nr. 1) ir 1 vyro (Nr. 5) ūgį. Pagal J. Nainio (14, p. 93) ir A. Garmaus (15, p. 24) regresijos lygtis moters ūgis išėjo 147,2 cm, pagal 3 kitus populiariausius metodus—L. Manuvrijės, A. Telkės bei M. Troter ir G. Glezer lygtis (16, p. 225, 228, 234—235)—159,5 cm, 160,9 cm ir 159,9 cm. Vyro ūgis buvo 157,9 cm, 156,2 cm, 159,4 cm ir 159,3 cm. Taigi rytų Lietuvos neolito gyventojai buvo žemo ūgio.

ODONTOLOGINIAI DUOMENYS

I. BALČIUNIENĖ

Odontologinei analizei tiko 2-jų žmonių sveiki viršutiniai ir apatiniai žandikauliai ir 1-o — fragmentiški.

Kapas Nr. 1. Viršutinio pirmojo krūminio danties (M¹) vainikas sudarytas iš 4 gumburų ir yra 4— formos, be to, jame matyti trečio laipsnio Karabelio gumburėlis. Viršutinis antrasis krūminis dantis (M²) taip pat keturgumburis, jo vainikas 4— formos, tarp šaknų emalio nutekėjimo nėra. Apatinis pirmasis krūminis dantis (M₁) sudarytas iš 5 gumburų, +5 formos. Kramtomajame paviršiuje nėra nei distalinės trigonido keteros, nei laužtos metakonido raukšlės, nei vidinio viduriniojo gumburėlio (t. a. m. i.), tačiau yra 2 med (fc). Apatinio antrojo krūminio danties (M₂) vainikas Y4 formos.

Odontometrijos duomenys:

P ¹ VL cor — 8,9	MD cor — 6,3
P ² VL cor — 9,8	MD cor — 6,2
M ¹ VL cor — 11,9	MD cor — 10,7
M ² VL cor — 12,1	MD cor — 9,8
C ₁ VL cor — 7,3	MD cor — 5,7
P ₁ VL cor — 7,9	MD cor — 5,7
P ₂ VL cor — 8,5	MD cor — 6,3
M ₁ VL cor — 10,9	MD cor — 11,2
M ₂ VL cor — 10,2	MD cor — 10,4
M cor — 7,6	I cor — 141,26
M cor — 8,0	I cor — 158,06
M cor — 11,3	I cor — 111,21
M cor — 10,95	I cor — 123,46
M cor — 6,5	I cor — 128,07
M cor — 6,8	I cor — 138,59
M cor — 7,4	I cor — 134,92
M cor — 11,05	I cor — 97,32
M cor — 10,3	I cor — 98,07

Jaunos moters dantys labai sugedę. Iš 24 išlikusių 11 pakenkta karieso: 6 dantų (34, 35, 36, 44, 45, 46*) paviršinis kariesas buvo kaklelyje, 2 dantų (46 ir 37) vidurinis — taip pat kaklelyje, 1 danties (27) vidurinis kariesas buvo palietęs aproksimalinį distalinį paviršių. Dviejų dantų (28 ir 38) kaklelių kariesas komplikavosi periodontitu. Apatinio žandikaulio alveolinė atauga neatrofavusis, konkrementų taip pat nėra.

Kapas Nr. 2. Medialiniai ir lateraliniai viršutinio žandikaulio kandžiai plokšti, lygūs. Antrojo viršutinio krūminio danties (M²) vainikas 4—, o pirmojo apatinio (M₁)— +5 formos. M₁ kramtomajame paviršiuje nėra nei distalinės trigonido keteros, nei laužtos metakonido raukšlės, nei t. a. m. i. Iš kitų 5 dantų tik tai vieno (46) kramtomajame paviršiuje buvo paviršinis kariesas.

Kapas Nr. 5. Išlikę abu žandikauliai. Kraudingo nėra, viršutinių medialinių kandžių užpakalinis paviršius yra I balo kastuvo formos. M¹ sudarytas iš 4 gumburų, jo vainikas 4, o M²— 4— formos. Tarp M² šaknų — IV laipsnio emalio nutekėjimas.

Odontometrijos duomenys:

M ¹ VL cor — 12,7	MD cor — 11,1
M ₁ VL cor — 11,4	MD cor — 11,6
M cor — 11,9	I cor — 114,4
M cor — 11,5	I cor — 98,27

Iš 15 išlikusių dantų 3 pakenkti karieso. Vidurinis kariesas buvo 37 danties kaklelyje ir 28 danties aproksimaliniame paviršiuje, gilusis — 48 danties kaklelyje. Apatinio žandikaulio alveolinė atauga neatrofavusis, konkrementų nėra.

Kretuono akmens amžiaus žmonėms būdingi penkiagumburiai M₁ (ypač forma +5). Nei

* Dantys žymimi pagal dviženklę J. Violos (Viohla) sistemą.